

мати право вчинити правочин (курсив наш. – К. К.). Вбачається, що представника може бути уповноважено на вчинення дій, волю щодо яких вичерпно сформовано юридичною особою та доведено до відома представника для подальшої реалізації, або ж на вчинення дій, щодо яких воля формуватиметься таким представником від імені та в інтересах юридичної особи в процесі виконання наданих повноважень. У будь-якому разі, орган або особа, яка відповідно до установчих документів юридичної особи чи закону виступає від її імені, зобов'язані діяти в інтересах юридичної особи, добросовісно і розумно та не перевищувати своїх повноважень (ч. 3 ст. 92 ЦК України).

Вважаємо, що розмежування волі юридичної особи та волі учасника (учасників) юридичної особи, перш за все, надає можливість належним чином врегулювати відносини щодо формування та реалізації дій юридичної особи, порядку визначення компетенції органів управління та формування загальної мети діяльності такої організації. Різноманітність підходів до розуміння волі та волевиявлення обумовлена різними цілями відповідних досліджень. Тому для правочинів притаманно визначення волі на вчинення дій, а безпосередньо для юридичної особи властива єдність волі та волевиявлення – тобто реалізація інтересів учасників у реальних відносинах. Крім того, детального дослідження потребує співвідношення цих понять у контексті реалізації інтересів засновків (учасників) та, власне, юридичної особи.

Список бібліографічних посилань

1. Дуткевич Т. В. Загальна психологія. Теоретичний курс : навч. посіб. Київ : Центр учб. літ., 2016. 388 с.
2. Грицанов О. О. Новейший философский словарь. Минск : Изд. В. М. Скакун, 1998. 896 с.
3. Скиданов К. В. Поняття волі та волевиявлення і їх правове значення для вчинення правочинів. *Вісник Академії правових наук України*. 2011. № 4. С. 240–247.
4. Бахаєва А. С. Воля та волевиявлення як умови дійсності правочину. *Вісник Харківського національного університету внутрішніх справ*. 2017. № 2 (77). С. 183–189.

Одержано 02.04.2018

УДК 347.61

Катерина Сергіївна Красник,

аспірант кафедри цивільного права та процесу факультету № 6
Харківського національного університету внутрішніх справ

ВИЗНАЧЕННЯ ПОНЯТТЯ «СІМ'Я» У ПРАВОВІЙ ДОКТРИНІ

Одним із завдань Сімейного кодексу України, визначених у статті першій, є регулювання сімейних відносин з метою зміцнення сім'ї як соціального інституту і як союзу конкретних осіб. Частина 1 ст. 3 СК України проголошує, що сім'я є первинним та основним осередком суспільства. Стаття 51 Конституції України проголошує, що сім'я, дитинство, материнство і батьківство охороняються державою. Згідно з ч. 1 ст. 5 СК України держава охороняє сім'ю, дитинство, материнство, батьківство, створює умови для зміцнення сім'ї. Отже, сім'я, як соціальний інститут і союз конкретних осіб, перш за все, є об'єктом правової охорони, а не суб'єктом сімейних правовідносин. Сім'я є предметом дослідження багатьох суспільних наук: соціології, психології, філософії, юриспруденції. Для сфери правової охорони сім'ї важливе значення має визначення поняття «сім'я».

Справедливо зазначає О. М. Нечаєва, що без всякої визначеності щодо поняття «сім'я» правова охорона сім'ї неможлива [1, с. 91]. Далі вона зауважує, що правова охорона сім'ї належить до містких загальних понять, що включають багато видів державної допомоги сім'ї, наділеній в правову форму. І якщо у конкретне поняття сім'ї не входять одні з її ознак, то це не означає, що об'єктом правової охорони не є сім'я. Не одна ознака, так інша змушує працювати механізм охорони, який закладений не в одній, так в іншій галузі права. «Білих плям» тут бути не може, а якщо вони є, їх необхідно усунути. Тільки тоді може йти мова про всебічну охорону сім'ї як одного із найважливіших для суспільства [1, с. 97–98].

Г. Ф. Шершеневич надавав таке визначення сім'ї: «Сім'я являє собою союз осіб, пов'язаних шлюбом, і осіб, які від них походять. Сучасна сім'я складається не тільки з батька, матері та дітей, причому останні, з досягненням змужніння, у більшості випадків той же час відокремлюються в окремі союзи, мало пов'язані з первісним. Бокові родичі, що не встигли створити власну сім'ю, залишаючись у союзі, не входять до нього органічно» [2, с. 406].

Саме ставлення до сім'ї як союзу осіб було сприйнято й радянською правовою доктриною. Так, В. І. Бошко сім'ю визначав як союз осіб, заснований на вільному та рівноправному шлюбі чи близькому спорідненні (нерідко на усиновленні), ідейно пов'язаних, а також об'єднаних взаємною матеріальною та моральною підтримкою, піклуванням про виховання потомства, що здійснюється за широкої та все більшої допомоги держави, та таких, що володіють відповідними правами та обов'язками [3, с. 89]. В. О. Рясенцев сім'єю визнавав коло осіб, пов'язаних правами та обов'язками, що виникають із шлюбу, споріднення, усиновлення або іншої форми прийняття дітей на виховання, призначених сприяти зміцненню сімейних відносин на принципах моралі [4, с. 45].

Варто зазначити, що у радянській правовій доктрині домінуючою була точка зору, що єдиного для всіх галузей науки та законодавства формулювання поняття сім'ї не існує, спірною є й необхідність цього – занадто багаточисельними є критерії, які характеризують сімейний союз, занадто різними є практичні умови відмежування даної сім'ї у конкретних випадках [5, с. 10].

Сучасні дослідники відстоюють позицію, що з точки зору права сім'ю варто розглядати, перш за все, як спільність осіб, пов'язаних між собою правами та обов'язками. О. М. Нечаєва вказує, що сім'я є спільністю осіб, що сумісно проживають, об'єднані правами та обов'язками, що передбачені сімейним законодавством. І тільки у виключних випадках, передбачених законом, мова може йти про осіб, які чомусь разом не живуть, наприклад, аліментнозобов'язані близькі родичі дитини [1, с. 91].

І. В. Жилінкова розглядає сім'ю як об'єднання осіб, пов'язаних між собою спільністю життя та взаємними правами і обов'язками, що виникають за підстав, передбачених у законі [6, с. 126]. Розгляд сім'ї в юридичному сенсі як об'єднання осіб дуже близький до соціологічного визначення поняття «сім'я». Так, В. О. Рясенцев зазначав, що в соціологічному розумінні сім'я є союзом осіб, що заснований на шлюбі, спорідненні (чи лише спорідненні), прийнятті дітей на виховання, що характеризується спільністю життя, інтересів, взаємною турботою [4, с. 43].

Я. М. Шевченко наголошувала, що для сімейного законодавства і для сімейних правовідносин важливим є юридично структуроване поняття сім'ї. Тільки ті сімейні відносини, що породжують юридичні наслідки, можуть викликати правовідносини, отже, правовий зв'язок (а це власне і становить основу правовідношення) і є базою для визначення юридичного поняття сім'ї [7, с. 9]. В. А. Ватрас, будучи прихильником позиції науковців, згідно з якою юридичне визначення сім'ї є необхідністю, оскільки переважна більшість галузей

права України трактує сім'ю як правову категорію, піддаючи її правовій регламентації, у зв'язку з чим сім'я не може не мати юридичного визначення [8, с. 18], надає наступне визначення сім'ї: «Сім'я – це юридичний зв'язок між фізичними особами, заснований на шлюбі, відносинах родинності, усиновленні та інших підставах, передбачених у законі, який проявляється у наділенні їх на засадах рівності взаємними особистими немайновими та майновими сімейними правами та обов'язками, спільному житті, спільності інтересів та взаємній юридичній відповідальності» [8, с. 24].

Отже, визначаючи сім'ю як правову категорію, В. А. Ватрас робить наголос саме на юридичному зв'язку між фізичними особами, виокремлюючи окремі ознаки сім'ї та відходячи від усталеного поняття «союз осіб». Вочевидь, ця позиція заслуговує підтримки, враховуючи, що саме правові зв'язки між особами, які є членами сім'ї, складають стрижень сім'ї, її основу.

Я. М. Шевченко зазначала, що правовий зв'язок між якими особами становить і становитиме ту цілісну єдність, яка дозволить сказати, що саме таке соціальне утворення є сім'єю і відображає юридичний аспект поняття сім'ї. В цьому плані визначальне значення, по-перше, має ст. 2 Сімейного кодексу, де вказані учасники сімейних відносин, що їх регулює Сімейний кодекс України, і завдяки чому визначається те правове поле, в якому виникають і народжуються сімейні правовідносини, бо саме правове регулювання сімейних відносин і служить підставою для їх виникнення [7, с. 9].

Згідно з ч. 2 ст. 3 СК України сім'ю складають особи, які спільно проживають, пов'язані спільним побутом, мають взаємні права та обов'язки. Подружжя вважається сім'єю і тоді, коли дружина та чоловік у зв'язку з навчанням, роботою, лікуванням, необхідністю догляду за батьками, дітьми та з інших поважних причин не проживають спільно. Дитина належить до сім'ї своїх батьків і тоді, коли спільно з ними не проживає. Отже, законодавець на рівні кодифікованого акту визначив коло осіб, які складають сім'ю. З цього приводу І. В. Жилінкова зазначала, що каменем спотикання, через який виникають основні спори при визначенні сім'ї, є питання про суб'єктний склад сім'ї [6, с. 119].

Відповідно до ч. 4 ст. 3 СК України сім'я створюється на підставі шлюбу, кровного споріднення, усиновлення, а також на інших підставах, не заборонених законом і таких, що не суперечать моральним засадам суспільства. Стаття 4 СК України проголошує, що особа, яка досягла шлюбного віку, має право на створення сім'ї. У випадках, передбачених ч. 2 ст. 23 СК України, сім'ю може створити особа, яка не досягла шлюбного віку. Сім'ю може створити особа, яка народила дитину, незалежно від віку. Кожна особа має право на проживання в сім'ї. Особа може бути примусово ізольована від сім'ї лише у випадках і в порядку, встановлених законом. Кожна особа має право на повагу до свого сімейного життя. І. В. Жилінкова зазначала: «Зрозуміло, що основний інтерес зосереджений на вказівці закону відносно того, що сім'я може створюватися за інших підстав, які прямо законом не визначені» [6, с. 124].

Варто зазначити, що СК України значно розширив коло підстав створення сім'ї, визнавши, зокрема сім'єю жінку та чоловіка, які проживають однією сім'єю, але не перебувають у шлюбі між собою або в будь-якому іншому шлюбі.

Таким чином, у правовій доктрині поняття «сім'я» розглядається, як «союз осіб», як «коло осіб», як «об'єднання осіб», як «спільність осіб», як «юридичний зв'язок між фізичними особами», проте у будь-якому разі сім'ї притаманні такі ознаки: 1) вона засновується на шлюбі, спорідненні, усиновленні та інших підставах, передбачених законом; 2) члени сім'ї мають взаємні права та обов'язки; 3) спільність життя членів сім'ї; 4) спільність побуту; 5) взаємна моральна та юридична відповідальність.

Список бібліографічних посилань

1. Нечаева А. М. Семейное право: актуальные проблемы теории и практики. М. : Юрайт-Издат, 2007. 280 с.
2. Шершеневич Г. Ф. Учебник русского гражданского права. М. : Спарк, 1995. 764 с.
3. Бошко В. И. Очерки советского семейного права. Киев : Гос. изд-во полит. литературы УССР, 1952. 366 с.
4. Рясенцев В. А. Семейное право. М. : Юрид. лит., 1971. 294 с.
5. Право и защита семьи государством / Е. Г. Азарова, Ю. А. Королев, Е. В. Кулагина и др. М. : Наука, 1987. 184 с.
6. Жилінкова І. В. Проблема визначення поняття «сім'я» за Семейним кодексом України. *Університетські наукові записки. Хмельницький*, 2007. № 2. С. 119–126.
7. Шевченко Я. М. Сім'я і сімейні правовідносини в Сімейному кодексі України // Наукові засади та практика застосування нового Сімейного кодексу України : матеріали круглого столу (м. Київ, 25.05.2006 р.). Харків : Ксилон, 2007. С. 7–11.

Одержано 17.03.2018

УДК 347.633-054.6-058.855(477+4-6СС)

Анастасія Ігорівна Мосейчук,

*аспірант кафедри цивільного права та процесу факультету № 6
Харківського національного університету внутрішніх справ*

СУБ'ЄКТИ УСИНОВЛЕННЯ ІНОЗЕМЦЕМ ДИТИНИ ЗА ЗАКОНОДАВСТВОМ УКРАЇНИ ТА КРАЇН ЄВРОПЕЙСЬКОГО СОЮЗУ

Суб'єктами у відносинах з усиновлення іноземцем дитини за законодавством України виступають з одного боку усиновлювачі та усиновлюваний – з іншого. Відповідно до ч. 2 ст. 283 СК України дитина, яка є громадянином України, може бути усиновлена іноземцем, якщо вона перебуває не менш як один рік на обліку в центральному органі виконавчої влади, що реалізує державну політику у сфері усиновлення та захисту прав дітей, і досягла п'яти років. Усиновлення іноземцем дитини може бути здійснено до закінчення зазначеного строку, а також до досягнення дитиною п'яти років, якщо усиновлювач є родичем дитини; дитина страждає на хворобу, що внесена до Переліку захворювань, які дають право на усиновлення хворих дітей без дотримання строків перебування на обліку в центральному органі виконавчої влади, до повноважень якого належать питання усиновлення та захисту прав дітей, а також до досягнення дитиною п'яти років, затвердженого наказом Міністерства охорони здоров'я України від 27.12.2011 р. № 973; здійснюється усиновлення усіх рідних братів і сестер в одну сім'ю, якщо один з них досяг п'яти років і перебуває на обліку в центральному органі виконавчої влади, до повноважень якого належать питання усиновлення та захисту прав дітей, не менш як один рік; іноземці виявили бажання усиновити дитину, яка є братом або сестрою раніше усиновленої ними дитини.

Що стосується вимог законодавства до усиновлювача, то в СК України протягом всього часу його дії такі вимоги певним чином змінювалися. Так, Законом України від 10.04.2008 р. № 257-VI «Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо усиновлення» було внесено зміни до ст. 211 СК України, за якими право бути усиновлювачем